

6281

792

9-36

25 OCT 2010

1000
1000

792

պ

2-36

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԻՆԷՄԱ

700

Ի պատիւ Հայ Թասրոնի ուսումնարանին

17-20

(1833 — 1913)

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՓԵՂԱԲՈՒԵՍԱԿԱՆ ԵՐԵՎԱՆԹ

Սարժուած

Յիշատակարանի Հեղինակ

Վահան Զարդարեանի կողմէ

1913 Մարտ 15-ին՝ Գահիրէ, 22-ին՝ Ադեմանդրիա

1 JUN 2013

6281

792
2-36

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԻՆԵՄԱՆ

« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԻՆԵՄԱՆ »

Գրական ու Գեղարուեստական շփոթ երեկոյրներ

Ի պատիւ Հայ թատրոնի հիմնադրութեան ութսունամեակին վաճառ Ջարգարեանի կողմէ երկու գեղեցիկ երեկոյթներ սարքուած էին Մարտ 15ի գիշերը Գահիրէ և 22ի գիշերը Ազէքսանդրիա:

Չինք գիտեր թէ Եգիպտահայ Մամուլը ինչո՞ւ լուռ անցաւ սարքուած հանգէսներու մասին, մինչ օտար մամուլը աւելի ազնիւ գտնուեցաւ ունենալով իր ներկայացուցիչը Գահիրէի երեկոյթին մէջ, յանձին Progrèsի հայասէր խմբագրապետ Compté Dr. Max di Collalto որ իր ներկայութեամբը պատուեց այդ երեկոյթը և անոր մասին համակրանքով արտայայտուեցաւ իր թերթին մէջ:

Մենք ուզելով դարմանել այն պակասը զոր ունեցաւ Եգիպտահայ լրագրութիւնը, իր անտարբեր կեցուածքովը, հասկռտանք երկու թատերական քրօնիկներ՝ գրի առնուած Տիար Հմայեակ Գրանեանի և Կիլիկեան Բալի կողմէ մեր շնորհակալութիւնը յայտնելով իրենց բարեացակամութեան համար:

“ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԻՆԵՄԱՆ „

Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Փ Ա Ռ Ք Ե Ր . . .

Մարտ 15ի գիշերը, Cinéma Violetի հանդիսութեանց սրահին մէջ «Յիշատակարան»ի հեղինակ Տիար վաճառ Ջարգարեան, երկրորդ անգամ ըլլալով՝ ճօխ յայտագրով մը ներկայացուց իր «Հայկական Սինէման»:

Ինչ որ կար այդ հանդէսին մէջ եղերականօրէն ուշագրաւ և զոր իմ տպաւորութիւններուս իբր առաջին ու ցաւազին նօթը պիտի արձանագրեմ հոս, ա՛ն ալ Եգիպտահայուն, ընկալեալ բարի սովորութիւնն էր, այսինքն միշտ հեռու մնալ ազգային, գրական ու գեղարուեստական մաքուր վայելքներէ:

Ու ես այս բոլորին չեմ կրնար բռնել ինքզինքս, հոս չի զուրցելու համար ամբողջ դառնութիւնը զոր կ'ըզգամ, ու ցաւազին կոտտանքը զոր կը կրեմ ներսիդիս Եգիպտահայուն ա՛յնքան անտարբեր՝ ս՛րքան սոպիտական կեցուածքէն՝ հանդէպ ա՛յն ամէն գրական ու թատերական՝ հաւաքոյթներուն, սրտնք զուտ տոհմային ըլլալ կը խոտանան:

Ջարգարեանի «Հայկական Սինէման» լուսագոյն առիթն էր որ մենք ալ իբրև ազգ՝ գո՛նէ գիշեր մը, քանի մը ժամուան համար մեր «հաւաքական խնդութեան» վայրկեանները ունենայինք, ու մեր սրտերուն մէջ արգասաւորուէր յ՛ղային գոյութեան պահպանումին համար վատնուած կորոյներու առնականութիւնը ու վերապրէր Անցեալը:

1009
1196

Բայց ասիկա չեղաւ . ու այս թերացումը, գիտեմ, երբէք զղջումի մը ստիպողականութիւնը պիտի չի դնէ Հայու Հոգիին մէջ որքան ատեն որ ան չէ հասկցած կեղծիքը օտար հիւրընկալութիւններուն, ու պատրանքը անոնց բարձր շքեղութիւններուն :

Յեղալին սրբութիւններէն ուժացումի անիծապարտ ճամբան է որ ծայր տուեր է մեր հոգիներուն մէջ չգիտեմ մինչև ո՞ւրեր, ո՞ր դաժան ու տրամատուեր հորիզոնները երկնայալու համար :

Ոչ մէկ արուեստագէտ մինչև հիմա եկող գացողներէն, բացի Կամիտաս վարդապետէն, և ան ալ թո՛ղ փառք տայ իր վեղարին, գեղեցկութեան ու գեղարուեստի ո՛չ մէկ առաքեալ կրցաւ քարոզել հաս գեղարուեստի մաքուր ու սըրբազան կրօնքը : Գարեգին վարդապետի նկարչագեղ պատկերներուն հետ Շահ-Մուրատեանի հրաշալի ձայնը չի զօրեցին մեր մէջ սո՛նկ քիչ մը յուզում, քիչ մը սարսուռ ու զգացում գնելու, և, ի՛նչ կ'ըսեմ, տարարող Դաւիթեանի մագական ճպտին մեղանոյ ձայնը ու «Հայու Հոգի»ին գալարատանջ սարսուռներն անգամ ժամանակին չեն բաւած խանդավառելու այս հոգիները :

Բայց աւելին ըսելու ժամը չէ :

Դպրոցի գրասեղաններուն վրայ ըսուած էր մեզի թէ՛ Եգիպտոսը անապատ է. ու հիմա այդ բանը կ'զգամ հոգիւս մինչև խորը յորմէհետէ իզմիրը, Յանիականի այդ հրաշագեղ թագուհին թողած եմ, հո՛ս, պճնաղարդ այս անապատին մէջ, բուրգերու ամուլ գրացնութեան խռովքը ապրելու համար :

Ի՛նչ որ ալ ըլլայ սակայն, Զարգարեանի «Հայկական Սինէմա», այդ գիշերը, մայրինի երկրի տաքուկ լանջքէն հեռու, օտարութեան այս դաժան ու անհիւրընկալ հեռուներու տարածութեանը մէջ, Յեղին նուիրականութիւններէն զրկուած մեր հոգիներուն համար հայրինի կարօտանքներուն գերադոյն վայելքը ըլլալէն չի դադրեցաւ . հոգ չէ թէ քիչ մը համեստունակ :

Ժամը ինը քառորդ անցած էր երբ հանդէսը սկսաւ ու նուազասումը հնչեցուց Հայկական մարտագոս քայլերգը, «Բամբ Որտան»ը, որ առաջին անթիւ խանդավառեց ներկաները «ի հուր բարոքեցնելով Հայկական հոգիներ»ը : Յետոյ Տիար Զարգարեանի հրաւերին վրայ բեմ ելաւ Գալուստեան երկես վարժարանի Տնօրէն Տ. Մինաս Ծալեան որ իր պատմագէտի կուռ հմտութիւնովը կէս ժամէն աւելի խօսեցաւ Ուրարտուներու վրայ, բացատրելով և ի յայտ բերելով Հայ լեզուին սկզբնական սկիւնքը և հայուն ծագումը :

Այս շահեկան ու հետաքրքրող բանաստօութիւնէն վերջը սկսաւ «Հայկական Սինէմա»ի առաջին մասը. ու մեր հայրենակարօտ աչքերուն առջեւէն մէկիկ մէկիկ անցան հայրենի փառքերը. նահապետներ, թագաւորներ, գորքեր'ր ու զօրականներ, Հոյկ, Արամ, Վահան, Վարդան, Ղեւոնդ Երէ՛ց և գեա անհամար մեծավայելութիւններ, գէմքեր'ր ու գէպքեր'ր այս ազգին փառաւոր պատմութիւնը մարմնաւորող :

Ազգովին մեր ճակտին ետեւ վաղուան փրկագարծումին յոյսը փայփայելու այս անձկազին բազէներուն եղբայրական ո՛չ մէկ հրաւեր պիտի բաւէր մեր սրտերու եղբայրակցութեանը ո՛րքան «Հայկական Սինէմա»ն. ու պէտք էր որ ամէն Հայ այդ գիշերը, քիչ մը մէկգի գնէր իր առօրեայ հաշիւները ու գար տեսներ իր անցեալ ծիրանափառ փառքը : Պէտք էր տեսնել Հայկն ու Արամ իրենց քաջերով, Տիգրանը իր աշխարհակալութիւններու անասման տարածութեան վրայ, Արտաշէսը իր փառքի լրումին մէջ, հայ ղինուոր մը կտրիճ ու ասպետական կեցուածքով իր սիրելի ձիուն քովիկը. պատրաստ անոր վրայ նետաւելու և վաղուան յաղթանակներուն խոյանալու :

Վերջապէս, պէտք էր տեսնել այդ գիշեր Աւարա՛յրը, Հայուն ճգնաժամային բազէներուն՝ գերադոյն արիւթեան ու գերմարդկային ծառայումներու այդ եղբրագիւցագնական ու ամենէն հրաշափառ գրուագը՝ որ ներկաներու հոգիներ

րուն մէջ պտտցուց ազգային հպարտութեան ու փառքի սարսուռը, ընդվզումի ընդդիմամարտ զօրութիւնը, խուլ Եւրոպայի ականջն ի վար աւելի ուժգին պոռալու համար. — Տո՛ւր, տո՛ւր մեզի մեր երբեմնի փառքերը սրտնք այսօր Սինէմայի տպաւորութիւններ դարձած են մեր ցաւագին աչքերուն առջև:

Յուզումի այդ գերագոյն ըոպէներուն, Պ. Վօլթեռի մեներգները «Հայաստան երկիր դրախտավայր» և ներկաներու խնդրանքին վրայ՝ «Չայն տո՛ւր, ս'վ ծովակ»ը նոր սարսուռ մը բերին պտտցնել մեր սրտերուն մէջ. ու մենք բուն ծափերով շնորհակալ եղանք այդ համակրելի երխտասարդին, Եգիպտահայ թատերական ու գեղարուեստական նեղ շրջանակի այդ համեստ զարդին, անգորրացումի ու սիփփանքի ա՛յնքան թանկագին ըոպէներ պարզեւած ըլլալուն համար մեզի:

«Հայկական Սինէմա»ի երկրորդ մասին, հայուն կեանքին ու պատմութեան ամենէն հոգեախուր Ֆլէ՛ն էր որ կը քակուէր մեր աչքերուն առջև: Բազրատունեաց մայրաքաղաքը, երբեմնի պերճափառ Անին էր որ իր հրաշակերտներով, իր հազար ու մէկ եկեղեցիներու փլատակներով, իր արքայական պալատներու բեկորներով, ու իր գերեզմաններու անաւոր տխրութիւնովը կը նստէր մեր սրտերուն վըրայ, կը ճմլէր մեր հոգիները:

Քիչ մը անգին, ուրիշ պատկերի մը մէջ, հերարձակ կին մը, Մայր-Հայաստանը, — ի՛նչ լին եղերերգութիւն Աստուած իմ, — կը հսկեր աւերակներու հոգեաբարտու մենութիւնները, իր մայրենի ցաւագին աչքերով յոյսի ու յառնումի տարտամ հորիզոնները հոգեսուեւուելէն յոգնած:

Մեր համակրելի բարեկամը. Վեր. Հ. Պանդամուրը, որ համակրանքի լայն ու մաքուր շրջանակ մը կազմած է արդէն Գահիրէի Հայ Գաղութիւն մէջ առանց դաւանանքի խտրութեան, իր զուարթ բանախօսութեամբը վայրկեան մը փարատեց բոլոր տխրութիւնները զոր զգացած էինք մենք

ի տես հայրենի աւերներուն: Գրեթէ կէս ժամ տեսող այս բանախօսութեանը մէջ բաղդատութեան երկու եզրեր կը կազմէին սուրբ Հայը և սուրբ թուրքը, ու մէկիկ մէկիկ թուելով հայուն աւնեցած զարգացումի ու յառաջդիմութեան հանգրուանները. ըսաւ թէ՛ «Հայը հակառակ իր դարաւոր ստրկութեան, կեանքի բոլոր ճամբաներուն մէջ անհունապէս բարձր է մնացեր թուրք տարրէն», ու իր բանախօսութիւնը վերջացուց բուն ծափերով:

Յետոյ, նուագախումբը երգեց Պէշիկթաշեանի «ի Յիւր Չայնից»ը սրմէ վերջ սկսաւ Սինէմայի երրորդ մասը ուր երբեւան եկաւ Հայու հանճարին ստեղծագործող կարողութիւնը ու մտքին գերազանց նրբութիւնը: Հայկական քանդակներ, վանքեր, եկեղեցիներ, և մանաւանդ բնական զմայլելի տեսարաններ տեսակ մը խանդաղատանքով լեցուցին մեր սրտերը հանդէպ Տխար Վահան Չարգարեանի որ գովելի նախաձեռնութեամբ և ի գին ամէն զահալութեանց փոշիներու մէջէն պրպտեր ու ի վեր հաներ է այդ մասունքները և այսօր գմեղ անոնցմով կը հաղորդէ:

Մենք տեսանք հան ալեւոր Մասիսը սգատեսիլ ու առջ պածրար, սգահառաջ եփրատը արամագնաց, լալազին Ալաբաբ յաւերժապէս դանդաղ ու մերթ փոփրագին, պիւցալուններու բնավայր Տարօնը իր դաշտերով բերրի, Օշականն ու Աշտիշատը իրենց երկրպագելի գերեզմաններուն սրբութեամբը սրտակառագու, և այս ամէնուն վրայ «հոգոց» մը ըսող առաջին հայ տպագրիչ Մեղուսը Յակօրը իր ընկերներով:

«Հայկական Սինէմա»ի այս երկրորդ ներկայացումը նուիրուած ըլլալով հայ թատրոնի ու թատնամեակին. նախ պարտն Շարասանը (Ս. Թիւթիւնճեան) կարգաց մէկ մասը խնամով պատրաստած իր ուսումնասիրութեանը հայ թատրոնին ու անոր բեմական գործիչներու վրայ, որ գժարողքարար ընդմիջուեցաւ ժամանակը անցած ըլլալուն համար, որմէ յետոյ ցոյց տրուեցան բոլոր նշանաւոր գերասաններու

ու դերասանուհիներու պատկերները իրենց կատարած այլ և այլ դերերու մէջ: Նախ Յարութիւն Ամիրա Պէզճեանը իբրև հիմնադիր հայ թատրոնի, յետոյ Արեւելեան, Վարդուիկան, Մաղաքեան, Ֆասուլեան, Սիրանոյշ, Մնակեան և ուրիշներ:

Գերասաններու պատկերներուն ցուցադրումէն վերջ Տիար Զարգարեան բեմին վրայէն ժողովուրդին ներկայացուց բեմական առաջին վաստակաւորներէն Տիկին Ֆասուլեանը և Տիար Գալէմճեանը, որոնք ընդունուեցան կրկնակի ծափահարութիւններով:

Նուագախումբը երգեց Մնակեանի մարչը, որմէ վերջ սկսաւ Սինէմայի վերջին մասը որ կը պարունակէր այժմեութիւնները, ազգային գործիչներ, բարերարներ, պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարներ որոնց մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը հանդիպէինք Հունգարիոյ Հայազգի վարչապետ պարոն Լուքասին:

Կէս գիշերը անցած էր երբ Պէշիկթաշեանի «Ո՞հ ինչ անուշ»-ով փակուեցաւ «Հայկական Սինէման» որ ճամարիտ վայելք մը եղաւ ներկաներուն համար որոնք մեկնեցան շատ գոհ տպաւորութեան տակ, կրելով իրենց սրտերուն մէջ հայրենի յիշատակներու ու փառքերու հոգեսարսուռ զարթօնքը:

Գահիրէ, 16 Մարտ

Հ. ԳՐԱՆՆԱՆ

ՏԻՊԱՐ ԶԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Իր թագաւորութեան կործանումէն յետոյ, գերութեան լուծին տակ հեծող ու զանազան և անլուր խոշտանգումներու ենթարկուող հայ ժողովուրդը, ստիպուած մոռացութեան դատապարտեց նախկին թագաւորները, փառքերն ու անցեալը, մանաւանդ Համիտեան ըէթիմին բոլորովին անտոյգ ու վեհերոտ վիճակ մը ստացաւ, Հայուն ոչ միայն ներքի չէր իր անցեալի վերջնուժը այլ և իբրև ազգային անհատ ներկան վայելելու և իբրև մարդ ապագան խորհելու իրաւունքէն խլկ խապառ զրկուած էր, և այս պատճառաւ էր որ ոչ մի անհատի և վարժարանի արտօնուած էր Հայ ազգային պատմութեան ընթերցում ու դասախօսութիւնը: Մէլէթ՝ ձեռք-բի Ազգային լուրերը՝ Եկեղեցական Քրօնիկի և Ազգայինը՝ տոհմայինի խօսել տալու բռնադրօսիկ կամայականութիւնն ունեցան իշխող տարրերը և կամ երկիւղած Հայերը:

Ահա այսպիսի վտանգաւոր ու տագնապալից ժամանակի մը մէջ էր որ Տիար Վահան Զարգարեան, հակառակ Համիտեան հայանալած ըէթիմին ու յանձին կրած բանտարկութեան, ՉՅ ամիսոյ անխօնջ աշխատութեամբ ու մեծ զոհաբերութեամբ գեղեցիկ ու օգտակար գաղափարն յղացաւ պատրաստելու Յիշատակարանը, որ Սահմանադրական ըէթի-

մին սկսաւ պարբերաբար լոյս տեսնել իր մէջ ամբողջելով հայ գրագէտները, տպագրիչները, խմբագիրները, բարերարները և հանրամասնօթ կղերականները իրենց ձեռագիրներով, կենսագրականներով ու կենդանագիրներով:

Գործը զեւ չէ աւարտած, բայց այս պատճառ մը չէ որ չ'ընտրհաւորենք կեղինակը իր սոյն օգտաշատ ու անուխընթաց ձեռնարկին համար, մանաւանդ երբ նա հայ և օտար մամուլներու գնահատման և իզմիրլեանց Սահակ-Մեսրոպեան մրցանակին արժանացաւ:

Տխար Վ. Զարգարեան նկատելով թէ հայ ստուար բազմութիւն մը կրնայ գրկուած բլբալ ու չօգտուել Յիշատակարանէն, ուստի անոնց ևս դիւրամտացելի ընելու համար, հայ գիւտին 1500 և տպագրութեան 400 ամեակի համագային կրկին յորելեաններուն հետ իր մասնակցութեան բաժինը բերելու համար պատրաստեց Հայ-Կոնստանդուպոլիսի մը և ներկայացուց ի Գահիրէ և յԱղեքսանդրիա խումբն ըրգմութեան մը ներկայութեան և ցուցադրեց ոչ միայն յորելեաններու և Յիշատակարանի մէջ յիշուած անձերն ու շէնքերն այլ և այն ամէն անձնաւորութիւնները՝ որոնք մօտէն թէ հեռուէն երկու յորելեաններու հետ առնչութիւն ունէին և իրենց այգօգուտ ծառայութեամբ պիտի կրնային օր մը Յիշատակարանի մէջ տեղ մը գրաւել:

Գահիրէի մէջ Համագային Յորելեանը կատարուած է 26 Հոկտ. 1912ին նախագահութեամբ Հայ, Հայ Կաթոլիկ և Հայ Բողոքական հասարակութեանց հոգևոր պետերու, բացման խօսքը արտասանեց Մէթրը Վահան Մալէղեան և բանախօսեցին Վեր. Գարրիէլ Վ. Գասպարեան և Տիրոյր Մ. Վ. Մարգարեան, Տ. Սուրէն Պարթևեան, Տ. Յ. Սևթեան և Վեր. Հ. Խանդամուր (տեսնել «Հուսարեր Արև» թ. 1209. «Միութիւն» թ. 9, «Հոսանք» թ. 32, Progrès թիւ 2913, 2914, «Արմենիա» թ. 18, «Մշակ» 252 «Հանդէս Ամսօրեայ» թ. 10, «Հայ Գրականութիւն» թ. 3 ևն.) անօրինակ և խումբն ըրգմութիւն մը ներկայ էր սոյն հանդէսին:

Իսկ Աղեքսանդրիայ մէջ սոյն յորելեանը տօնուած է

1913 Մարտ 15ին դարձեալ նախագահութեամբ Հայ, Հայ Կաթոլիկ և Հայ Բողոքական հասարակութեանց հոգևոր պետերու, բացման խօսքը արտասանեց Մէթրը Մհրհան Թէլեան և բանախօսեցին Գեր. Գարրիէլ Եպիսկ. Ճէվահիրճեան և Բրօֆ. Գայաեան: Տխար Շիշմանեան իր զուարթ մէկ արտասանութեամբ իր մասնակցութեան բաժինը բերաւ, ու Պէնլեան թատերական խումբը խորտախօսեց ներկայացուց: Օր. Ռոզալի Պուլկարուհին հայերէն երգեր երգեց մասնակցութեամբ դաշնակի: Օր. Քրիստինէ Գայաեան և Օր. Զապէլ Հոտլեան իրենց շնորհալի մասնակցութիւնը բերին՝ նուագելով դաշնակը՝ կատարեալ ճարտարութեամբ և հանդէսին փայլը աւելցնելով: (Տեսնել «Յուսարեր» թիւ 44 և 47, La Bourse Egyptienne թ. 46 և 52, The Egyptian Gazette թիւ 9522 և 9532, La Réforme թիւ 29, 45, «Ազատամարտ» թիւ 1140 և «Արմենիա» 32 ևն.):

Առանց Տ. Վահան Զարգարեանի այս գեղեցիկ ու անակնկալ ձեռնարկին թերեւս Եգիպտոսի Հայութիւնը խաղաղ զրկուած ըլլար տօնելէ սոյն համագային յորելեանները, որոնք գերազանցեցին ուրիշ տեղ կատարուածներն ու արժանացան հայ և օտար մամուլներուն գնահատումին:

Ժողովրդին Հայ-Կոնստանդուպոլիսի հանդէպ ցոյց տուած շերտ վերաբերուածը հաւանականաբար քաջալերութիւն տուած է անվհատ կեղինակին, որ ո՛ր աւելի ձօնացնէ իր հաւաքածուն և անոնցմով գրական և գեղարուեստական երեկոյթներ սարքէ:

Այս երեկոյթներէն առաջինը տրուեցաւ Գահիրէ ամսոյս 15ին գնահատող ու հասկցող դասակարգի մը առջև:

Իսկ Աղեքսանդրիա ալ Մարտ 22ին շաբաթ գիշեր Լիֆօնթիի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ սոյն գրական և գեղարուեստական սիրուն երեկոյթը գնահատող բազմութեան մը ներկայութեան որոնց մէջ կ'երևէին նաև նորրձաշակ եւրոպացի ընտանիքներ: Երեկոյթը սկսաւ «Քամբ Որոտան»ով զոր դաշնակի վրայ յաջող կերպով նուագեց Օր. Զապէլ Հո-

տըլեան և որ բունն ծափահարութիւններու արժանացաւ, որմէ ետք ներկայացուեցաւ Սինէմայի առաջին մասը, Ուրարաուներէն, խալթեաններէն մինչև Հայ թագաւորութեան կործանումը:

Առաջին մասէն յետոյ Օր. Զապէլ Հատլեան գաշնակի վրայ նուագեց La Fate (T. Palumbo) այնչափ կատարեալ նրբութեամբ որ գնահատուեցաւ ծափահարութիւններով:

Օր. Թագուհի Նաճարեան Ազգ. Պօղոսեան վարժարանի ուսուցչուհին, մասնակցութեամբ գաշնակի երգեց ի Բիւր Զայնիցը և մի գեղեցիկ պարզ գիշերը զգայուն և յաջող կերպով և որ երկար ծափերու արժանացաւ:

Սինէմայի երրորդ մասով ներկայացուեցան Անիի հրաշակերանները, պալատները, եկեղեցիներ, խաչքարեր և հայկական գերեզմաններ որոնք յուզեցին ներկաները:

Քիչէներուն մեծ մասը փոխուած էին, և աւելորդ է ըսել որ շատ նրբութեամբ պատրաստուած Ս. Զարգարեան այս բանը կը պարտի Հայ արուեստագէտի մը Տ. Երուանդ Հոտլեանի՝ որ չնորհաւորելի անձնուիրութեամբ մը ամենքն ալ փոխելու ծանրութիւնը առած է իր վրան, Տ. Զարգարեանի գործին կարեւորութիւնը ըմբռնելով անշուշտ:

Բաֆֆիի Զայն տուր ով ծովակը, Հայաստանը և Premier Solo d'Aïda երգեց յաջողապէս Փահիրէէն հրաիրում Տ. Օննիկ Վոյթեր, մասնակցութեամբ Օր. Զապէլ Հատլեանի որ գաշնակը նուագեց և որոնք թէ երգող և թէ գաշնակահարող արժանացան որոտնդոտ ծափերու:

Սինէմայի երրորդ մասը կը կազմէին քանդակներ, վանքեր, եկեղեցիներ, հայկական տեսարաններ, ատրազներ և Հայ առաջին տպագրիչները:

Gazouillement du Printemps (sirding) գաշնակի վրայ նուագեց Օր. Զապէլ Հոտլեան որ հակառակ իր մատաղափ տարիքին կրցաւ զգացում և շունչ գնել այդ նուրբ կտորին մէջ և որ որոտնդոտ ծափահարութիւններու արժանացաւ: Տիւր Շարասան որ պիտի բանախօսէր իրեն նիւթ ունենա-

լով Հայ թատրոնի հիմնադրութեան 80 ամեակը կը բացակայէր, որուն տեղը բռնեց սինէմայի հիմնադիրը և հակիրճ բանախօսութեամբ մը վեր հանեց թատրոնի կրթիչ ու շինիչ օգտակարութիւնը և հիմնադրութեան պատմութիւնը ըրաւ, ըսելով թէ 1833ին Յարութիւն Ամիրայ Պէզճեան Մայր Վարժարանի մէջ դպրոցական ազոց ներկայացնել տուած է վարժանանցի առնին առթիւ «Յովսէփ Կեղեցիկը» և որով առաջին հիմնադիրը կ'ըլլար Պէզճեան, թէ անկէ վերջ 1836 Զմբուհիայ մէջ Անդրէաս վարժապետ Փափաղեան՝ Մետրոպոլիտան վարժարանի աշակերաններուն ներկայացնել կուտար Իտալերէն թատերգութիւններ, ու յետոյ 1856ին Իսկիւտարի մէջ Օտեանց տան ներկայացումները և հուսկ ուրեմն 1858ին Սասգիւղի մէջ Աւաքել Ալթուն — Տիւրքիի ձեռնարկութիւնը և ապա հաստատուած Արևելեան, Վարդուկեան, Մազաքեան, Պէշլեան, Փասուլեան և Մնակեան շրջաններուն: Բանախօսութիւնէն վերջ Օր. Զապէլ Հատլեան նուագեց Մնակեան մասը (Հեղ. Յ. Սինանեան) որ համակրանօք սղջունուեցաւ հասարակութեան կողմէն:

Ներկայացուեցաւ Սինէմայի չորրորդ մասը՝ Յարութիւն ամիրայ Պէզճեան, բոլոր թրքահայ գերասաններ ու գերասանհիւնիկ իրենց կատարած գերերով, որը կատարեալ նութութիւն մ'էր մեր մէջ:

Barcarol di J. E. Hummelը յաջողապէս նուագեց Օր. Շաքէ Հատլեան, արժանանալով ծափահարութիւններու և ապա երկու համակրելի քայրերը նուագեցին quatre main զըմուարին կտոր մը որ եւրոպական նուագահանդէսներու մէջ հաշակ ունեցած է այն է Moszkowskiի Danse Espagroleը որ այնչափ նրբութեամբ և յաջող նուագուելով Հատլեան քայրերէն ներկաներէն ու նոյն խօսի գժուարահած եւրոպացիներէն գնահատուեցան, ինչ որ պատուարեր էր իրենց համար, և որ արդարև սոյն երեկոյթը կատարեալ երաժշտական նուագահանդէսի (concert)ի մը փոխեցին իրենց շնորհալի մասնակցութեամբ:

Մինչևայի վերջին ու հինգերորդ մասէն ետք Տ. Ենովք Շահէն սրտառուչ կերպով արտասանեց «Կախաղաններու ստորոտէն»ը, ուրկէ ետք Տիար Ա. Պէնլեան երգիծական նըրութեամբ մը ինք ինքզինքը ծաղրեց ներկայացնելով Արեւելեան դերասանի ներքին կեանքը: Երկուքն ալ ստացան ծափահարութիւններ:

Երեկոյթը փակուեցաւ Ո՛հ ինչ անուշ (Մ. Պէշիկթաշլեան) երգով, զոր դաշնակէց Օր. Զ. Հոտլեան նոյն յաջողութեամբ: Իբրև պարտականութիւն կը շնորհաւորենք դաշնակող Օր. Զապէլ եւ Շաքէ Հոսսեան քոյրերն, երգող Օր. Թագուհի Նաճարեանն ու Տիար Օ. Վոլթէրը իրենց յաջող դերակաարութեան ու խլած ծափերուն համար եւ սրտնք անթերի կերպով լրացուցին գեղարուեստական մասը:

Իսկ Տ. Վ. Զարգարեան ոչ նուազ շնորհաւորելի է իր սոյն օգտաշատ գիւտին համար: Եգիպտոսի ժողովուրդը երկար տաննէ ի վեր ու յաճախ առիթը ունեցած է Սինէմաներ վայելելու, սրտնք շատ անգամներ օտար եւ երբեմն ալ բարքերը ապականող տեսարաններ եղած են, իսկ Տ. Զարգարեանինը զուտ Հայկական եղած է, հայուն սրտին ու հոգւոյն հետ խօսող:

Տ. Վ. Զարգարեանն ուղած է ոչ միայն ներկայ հայ սերնդին գեղեցիկ ժամանց մը պատճառել ու հայ գեղարուեստն ու գրականութիւնը զարգարել այլ եւ արժանաւորներուն յիշատակը յաւերժացնել, անչուշտ օր մ'ալ ինք անոնց բողբոջից ըլլալու համար: Այժմէն իսկ պէտք է իր փառքը կազմեն Յիշատակարանն ու Հայկական Սինէման: Կը փափաքինք որ Տ. Զարգարեան իր Հայկական Սինէման միայն Եգիպտահայուն վայելումի մեծաշնորհը չի դարձնէ, այլ վայելել տայ ամէն ուրեք ուր հայութիւնը գոյութիւն ունի, եւ կը յուսամ թէ անոնք ալ մեզի պէս զինք սիրով պիտի շնորհաւորեն ու ծափողջունեն:

ԿՐԼԻԿԵԱՆ ԲՈՒ

Հաճոյքով կը կարդանք Հ. Բ. Ը. Միւթեան «Միութիւն» պաշտօնաթերթի 15րդ Մարտի թիւին մէջ հետեւեալը:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԻՆԷՄԱ

«Հայ Յիշատակարան»ի ծանօթ հեղինակ Տ. Վահան Զարգարեան, որուն Ազգային Սինէմայի ինքնատիպ ներկայացումները այս ձմեռ գեղեցիկ նորութիւն մը եղան Եգիպտոսի Հայութեան համար, մտադիր ըլլալով Ամերիկայի Հայ Գաղութները եւ մասնակից ընել իր խիստ շահեկան հաւաքածոյին, փափաք յայտնած է Միութեան Ամերիկայի տեղական մասնաճիւղներուն թողուլ իր գուտ հասոյթներուն մէջ երրորդը: Կեդր. Վարչ. Ժողովը շնորհակալութեամբ ընդունելով այս ինքնալօժար նուիրաբերումը, այս առթիւ Տ. Վ. Զարգարեանի յանձնուած է բաց նամակ մը՝ ուղղեալ Միութեան Ամերիկայի Մասնաժողովներուն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Պատկուած Իզմիրեանց Մրցանակաւ եւ զնահատուած

Հայ, Ֆրանս. եւ Իսպ. Մամուլէն

որ կը հրատարակուի ի պատիւ Հայկական Տպագրութեան 400 ամեակին: Պիտի բաղկանայ 4 մեծագիր հատորներէ, 800 էջ եւ 700 պատկերներով: Հրատարակուած են արդէն 2 հատորները եւ կը ծախուին 60 դրչ. ողջ: Գ. հատորին կէսը եւս հրատարակուած է: Ամբողջին բաժնեկրին է 120 դրչ. ողջ: Բաժանորդները իրաւունք ունին ստանալու հայկական գեղարուեստական կողք մը: Դիմել՝ «Զարգարեան Գրատուն», Գահիրէ, Ապտիւլ Ազիզ էլ Թափաշի, թիւ 5, կամ «Զարգարեան Եղբարց» Կ. Պոլիս Չաքմաքըճըլար եօջուչու թիւ 24-26:

ՅՈՒՆԵՆԱՆ
Հայկական Տպագրութեան 400 ամեակի
(1512 — 1912)

16րդ դարէն իտալական Տպարան մը, ուր Մեղաւոր Յակոբ
տաալէն անգամ 1512ին տպեց հայերէն պարզատուճար մը (տես-
նել Յիշատակարան թիւ 31-32)

« Ազգային գրադարան

NL0304522

